

УДК 159.923.2
DOI <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2022-1-9>

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ УКРАЇНСЬКИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Співак Л. М.

*доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри практичної психології
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-3653-5432
l.m.spivak@npu.edu.ua*

Османова А. М.

*кандидат психологічних наук,
завідувач кафедри психології
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
вул. Львівська, 23, Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-7180-8176
Uskut_84@i.ua*

Ключові слова: національна ідентичність, позитивність, чіткість, прагнення, іноземний студент, заклад вищої освіти.

Позитивна і чітка національна ідентичність студентської молоді як громадян держави забезпечує стабільність кожної нації. Студентський вік визначено сенситивним у розвитку національної ідентичності особистості. Мета статті – експериментально дослідити параметри національної ідентичності іноземних студентів закладів вищої освіти України. Висвітлено психологічну сутність феномена «національна ідентичність». В експериментальному дослідженні застосовано модифіковані методики оцінки позитивності й невизначеності етнічної ідентичності та етнічної афіліації. Більшу кількість іноземних студентів українських закладів вищої освіти вирізняє високий рівень позитивності національної ідентичності, значно меншу – середній і низький рівні. Більшу кількість досліджуваних характеризує низький рівень чіткості національної ідентичності, значно меншу – високий і середній рівні. У більшій кількості іноземних студентів закладів вищої освіти виявлено середній і низький рівні націоафіліативних прагнень. Високий рівень цих прагнень у досліджуваних відсутній. У більшій кількості іноземних студентів закладів вищої освіти встановлено середній і низький рівні анти-націоафіліативних прагнень, у меншій – високий рівень.

За допомогою методів математичної статистики доведено, що іноземні студенти українських закладів вищої освіти з переважаючими націоафіліативними прагненнями позитивніше ставляться до власного націокультурного походження і національної належності, на противагу досліджуваним із анти-націоафіліативними прагненнями. Також іноземні студенти закладів вищої освіти з переважаючими націоафіліативними прагненнями чіткіше усвідомлюють своє націокультурне походження і національну належність порівняно з досліджуваними з анти-націоафіліативними прагненнями.

NATIONAL IDENTITY OF FOREIGN STUDENTS AT UKRAINIAN HIGHER EDUCATION INSTITUTION

Spivak L. M.

*Doctor of Sciences in Psychology, Professor,
Professor at the Department of Practical Psychology
National Pedagogical Dragomanov University
Pyrohov str., 9, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-3653-5432
l.m.spivak@npu.edu.ua*

Osmanova A. M.

*Candidate of Psychological Sciences,
Head of the Department of Psychology
Open International University of Human Development "Ukraine"
Lvivska Str., 9, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-7180-8176
Uskut_84@i.ua*

Key words: *national identity, positivity, clarity, aspirations, foreign student, higher education institutions.*

Positive and clear national identity of student youth, as citizens of the state, ensures the stability of each nation. Student age is determined by sensitive in the development of the national identity of the individual. The purpose of the article is to investigate experimentally the parameters of the national identity of foreign students in higher education institutions of Ukraine. The psychological essence of the phenomenon "National Identity" is highlighted. In the experimental study, modified methods for evaluating the positivity and clarity of ethnic identity and ethnic affiliations are applied. More foreign students of Ukrainian higher education institutions distinguish a high level of positivity of national identity, much less – the average and low level. A larger number of studied characterizes the low level of clarity of national identity, much less – high and average levels. In a greater number of foreign students in higher education institutions, the average and low levels of national affiliations aspirations are revealed. The investigated do not have a high level of these aspirations. In a greater number of foreign students of higher education institutions, the average and low levels of anti-national affiliation aspirations are established, in a smaller number – high level.

With the help of mathematical statistics methods, it is proved that foreign students of Ukrainian higher education institutions with prevailing national affiliations aspirations are more positive to its own nationality and national affiliations, as opposed to anti-national affiliations aspirations. Also, foreign students of higher education institutions with prevailing national affiliations aspirations are clearer aware of their nationality and national affiliation, compared with anti-national affiliations aspirations studied.

Постановка проблеми. Інтенсифікація інтеграційних процесів у сучасному європейському соціокультурному просторі актуалізує проблему збереження стабільності кожної нації. Важливою умовою стабільності нації визначено позитивну національну ідентичність її представників юнацького (студентського) віку, що є сенситивним для розвитку групової ідентичності. В умовах інтернаціональної академічної мобільності студентської

молоді для кожної держави підвищується значущість психологічних досліджень, що присвячені особливостям розвитку національної ідентичності іноземних студентів закладів вищої освіти.

Процес транснаціональної академічної мобільності студентів закладів вищої освіти тісно пов'язаний із інтернаціональними та інтеркультурними процесами, що відбуваються у цих закладах [4]. Академічна мобільність студентів закладів вищої

освіти розглядається як академічна міграція, що призводить не лише до трансформації їхньої ідентичності, а й до геополітичних змін у державі. Успішна адаптація студентів до нових соціокультурних умов може зумовити їхню міграцію до країни академічної мобільності, «відтік мізків» і геополітичні зміни в рідній країні [5; 6].

Проведений теоретичний аналіз останніх досліджень і публікацій із проблеми національної ідентичності іноземних студентів закладів вищої освіти засвідчив, що предметом вивчення науковців були окремі її аспекти.

Мета дослідження – експериментально дослідити параметри національної ідентичності іноземних студентів закладів вищої освіти України. Для досягнення поставленої мети реалізовувалися такі **завдання**: 1) теоретично визначити психологічну сутність феномена «національна ідентичність особистості»; 2) експериментально дослідити параметри національної ідентичності іноземних студентів українських закладів вищої освіти; 3) експериментально вивчити прагнення іноземних студентів українських закладів вищої освіти належати до своєї нації; 4) встановити зв'язок параметрів національної ідентичності іноземних студентів українських закладів вищої освіти з їхнім прагненням належати до своєї нації.

Виклад основного матеріалу дослідження. За нашим розумінням національна ідентичність особистості – це результат процесу її когнітивно-емоційного самоусвідомлення і самооцінювання як представника певної нації. Провідними інтегративними і диференційними ознаками нації є мова, історія, культура, територія, державні символи та характерні риси представників цієї нації (національний характер). Відрізняють позитивну і негативну національну ідентичність. Позитивна національна ідентичність виявляється у сильних прагненнях особистості належати до певної нації

разом з іншими її представниками, в актуальності й значущості для особистості такої належності, в позитивному ставленні особистості до всіх ознак нації, національній самоповазі й гідності особистості, в толерантному ставленні й повазі особистості до представників інших націй. Прояви негативної національної ідентичності особистості є змістовно протилежними до зазначених вище [1].

Досягненню поставленої мети і вирішенню визначених завдань сприяло проведення експериментального дослідження впродовж 2019–2020 навчального року в закладах вищої освіти міста Києва. В дослідженні взяли участь 75 іноземних студентів 2–3 курсів очної форми навчання. Досліджувані іноземні студенти – громадяни країн Азербайджан і Туркменістан, які вивчали і досить добре розуміють українську мову. Вік досліджуваних – від 19 до 23 років.

Експериментальне дослідження основних параметрів національної ідентичності іноземних студентів українських закладів вищої освіти проводилося за допомогою методики оцінки позитивності й невизначеності етнічної ідентичності [3], що була нами модифікована [1]. Використання цієї методики дозволило встановити рівні (високий, середній, низький) основних параметрів національної ідентичності досліджуваних. Параметр позитивності презентує актуальність і значущість для досліджуваного належності до своєї нації, рівень його національної самоповаги й гідності. Параметр чіткості розкриває рівень усвідомлення досліджуваним належності до своєї нації.

Експериментальному вивченню прагнень іноземних студентів українських закладів вищої освіти належати до своєї нації сприяло застосування методики «Етнічна афіліація» [2], що була модифікована нами [1]. За допомогою цієї методики виявлялася сила націоафіліативних і анти-націоафіліативних прагнень досліджуваних,

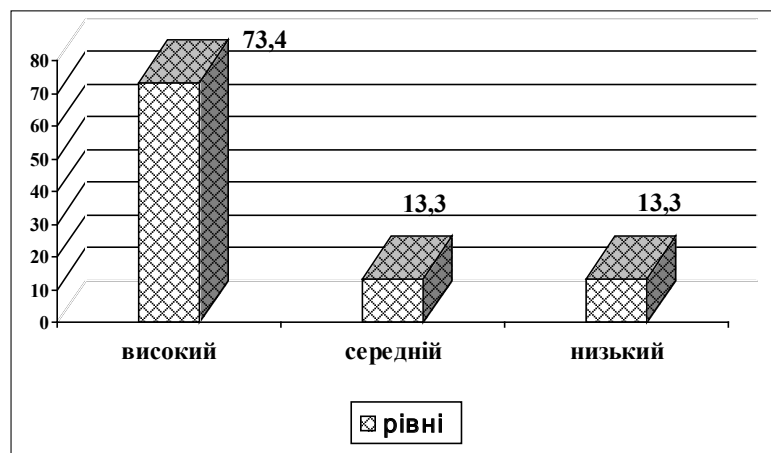

Рис. 1. Рівні позитивності національної ідентичності іноземних студентів (%)

яку засвідчували рівні (високий, середній, низький) цих прагнень.

Для вивчення зв'язку між параметрами національної ідентичності та прагненнями іноземних студентів українських закладів вищої освіти належати до своєї нації було використано коефіцієнт кореляції Пірсона.

Кількісні дані, які було одержано внаслідок експериментального дослідження параметра позитивності національної ідентичності іноземних студентів українських закладів вищої освіти, розкрито на рис. 1.

Як видно з рис. 1, найбільшу кількість іноземних студентів українських закладів вищої освіти вирізняє високий рівень позитивності національної ідентичності. Досліджуваних із цим рівнем характеризує національна гідність і самоповага. Їх сповнює гордість щодо власного націокультурного походження і належності до своєї нації з неповторною культурою. Вони виявляють велику прихильність до цієї нації.

Порівняно з кількістю досліджуваних із високим рівнем кількість іноземних студентів українських закладів вищої освіти із середнім рівнем позитивності національної ідентичності є значно меншою. Досліджувани із середнім рівнем виявляють власну національну гідність і самоповагу майже в половині ситуацій міжнаціональних взаємодій. Їм не притаманна велика прихильність до своєї нації.

Кількість іноземних студентів українських закладів вищої освіти з низьким рівнем позитивності національної ідентичності є такою ж, як і із середнім рівнем. Досліджувани з низьким рівнем виявляють власну національну гідність і самоповагу лише в окремих ситуаціях міжнаціональних взаємодій. Для них не властива прихильність до своєї нації. Студенти з цим рівнем намагаються зайвий раз не згадувати про власне націокультурне походження і належність до їхньої нації.

Отже, більшу кількість іноземних студентів українських закладів вищої освіти характеризує

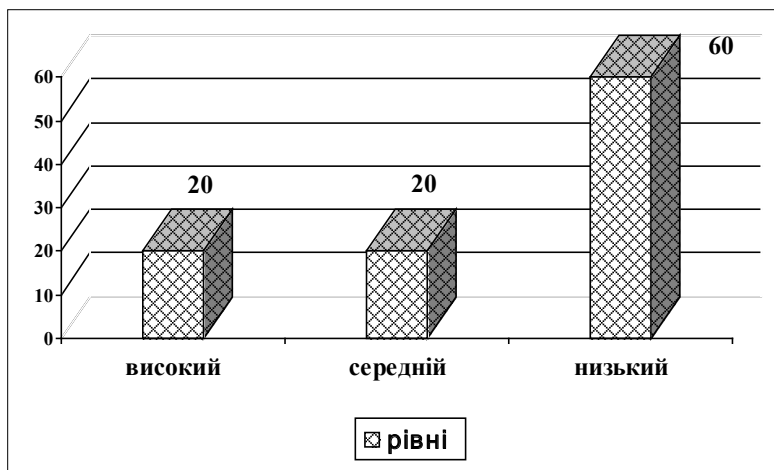

Рис. 2. Рівні чіткості національної ідентичності іноземних студентів (%)

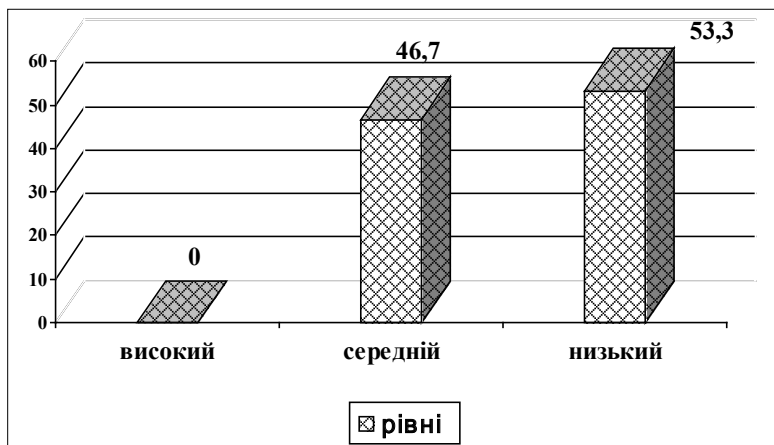

Рис. 3. Рівні націофіліативних прагнень іноземних студентів (%)

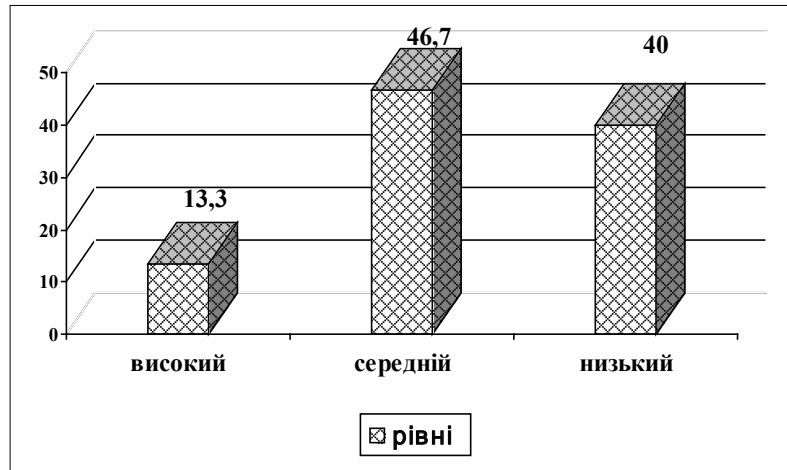

Рис. 4. Рівні анти-націофіліативних прагнень іноземних студентів (%)

високий рівень позитивності національної ідентичності, значно меншу – середній і низький рівні.

Кількісні дані, які було одержано за результатами експериментального дослідження параметра чіткості національної ідентичності іноземних студентів українських закладів вищої освіти, подано на рис. 2.

З рис. 2 видно, що високий рівень чіткості національної ідентичності встановлено в невеликій кількості іноземних студентів українських закладів вищої освіти. Досліджувані з цим рівнем вирізняються впевненістю щодо належності до своєї нації, незважаючи на їхнє досить тривале перебування в інших соціокультурних умовах. Вони багато знають про історію й культуру своєї нації, риси національного характеру її представників.

Середнім рівнем чіткості національної ідентичності вирізняється така ж кількість іноземних студентів українських закладів вищої освіти, як і високим. Досліджувані з цим рівнем усвідомлюють власне націокультурне походження і належність до своєї нації майже в половині ситуацій міжнаціональних взаємодій. Їхні знання про історію й культуру своєї нації, націокультурні особливості її представників є не досить повними.

У найбільшій кількості іноземних студентів українських закладів вищої освіти виявлено низький рівень чіткості національної ідентичності. Досліджувані з цим рівнем у ситуаціях міжнаціональних взаємодій поверхнево розуміють власне націокультурне походження і слабо усвідомлюють належність до своєї нації. Вони дуже мало знають про історію й культуру своєї нації, про риси національного характеру її представників.

Отже, більшу кількість іноземних студентів українських закладів вищої освіти вирізняє низький рівень чіткості національної ідентичності, значно меншу – високий і середній.

Кількісні дані, які було одержано за результатами експериментального дослідження рівнів націофіліативних прагнень іноземних студентів українських закладів вищої освіти, подано на рис. 3.

Як помітно з рис. 3, високого рівня націофіліативних прагнень в іноземних студентів українських закладів вищої освіти не виявлено.

Середній рівень націофіліативних прагнень встановлено в меншій, хоча і досить великій кількості іноземних студентів українських закладів вищої освіти. Досліджувані з цим рівнем вважають, що для них важливо пам'ятати про своє націокультурне походження та дотримуватися традицій своєї нації майже в половині ситуацій міжнаціональних взаємодій.

Низький рівень націофіліативних прагнень виявлено в більшій кількості іноземних студентів закладів вищої освіти. Досліджувані з цим рівнем згадують про власне націокультурне походження і дотримуються традицій своєї нації в окремих ситуаціях міжнаціональних взаємодій.

Отже, більшій кількості іноземних студентів закладів вищої освіти притаманні середній і низький рівні націофіліативних прагнень. Натомість високого рівня цих прагнень у досліджуваних не виявлено.

Кількісні дані, які було одержано за результатами експериментального дослідження рівнів анти-націофіліативних прагнень іноземних студентів українських закладів вищої освіти, розкрито на рис. 4.

Як помітно з рис. 4, високий рівень анти-націофіліативних прагнень встановлено в найменшій кількості іноземних студентів українських закладів вищої освіти. За позицією досліджуваних із цим рівнем, для сучасної молоді пріоритетними повинні бути особисті інтереси. Тому вони не орієнтуються на застарілі національні традиції.

Середній рівень анти-націофіліативних прагнень виявлено в більшій кількості іноземних студентів українських закладів вищої освіти. На думку досліджуваних із цим рівнем, сучасній молодій людині, крім національних інтересів, не менш важливо пам'ятати й про власні інтереси. Оскільки один представник нації не повинен відповідати за справи такої великої спільності. Націофіліативні прагнення й особисті інтереси в них урівноважуються.

Низький рівень анти-націофіліативних прагнень встановлено в дещо меншій кількості іноземних студентів українських закладів вищої освіти порівняно із середнім рівнем. Досліджувані з цим рівнем упевнені, що їм важливо пам'ятати про своє націокультурне походження та дотримуватися традицій своєї нації у багатьох ситуаціях міжнаціональних взаємодій.

Отже, більшій кількості іноземних студентів українських закладів вищої освіти властиві середній і низький рівні анти-націофіліативних прагнень, меншій – високий рівень.

За допомогою методів математичної статистики доведено, що іноземні студенти українських закладів вищої освіти з домінуючими націофіліативними прагненнями позитивніше ставляться до власного націокультурного походження і національної належності, на протипагу досліджуваним із анти-націофіліативними прагненнями. Зокрема, визначено сильний і додатний (прямий) зв'язок параметра позитивності національної ідентичності з націофіліативними прагненнями іноземних студентів українських закладів вищої освіти ($r = 0,49$; $p \leq 0,01$). Виявлено сильний і від'ємний (обернений) зв'язок параметра позитивності національної ідентичності з анти-націофіліативними прагненнями іноземних студентів українських закладів вищої освіти ($r = -0,6$; $p \leq 0,01$).

Підтверджено, що іноземні студенти українських закладів вищої освіти з переважаючими націофіліативними прагненнями чіткіше усвідомлюють власне націокультурне походження і національну належність порівняно з досліджуваними з анти-націофіліативними прагненнями. Встановлено сильний і від'ємний (обернений)

зв'язок параметра чіткості національної ідентичності з націофіліативними прагненнями іноземних студентів українських закладів вищої освіти ($r = -0,29$; $p \leq 0,01$). А також сильний і додатний (прямий) зв'язок параметра чіткості національної ідентичності з анти-націофіліативними прагненнями іноземних студентів українських закладів вищої освіти ($r = 0,18$; $p \leq 0,01$).

Висновки. Результати проведеного дослідження уможливили такі узагальнення. Національна ідентичність – результат когнітивно-емоційного усвідомлення й оцінювання особистістю себе як представника певної нації.

У більшій кількості іноземних студентів українських закладів вищої освіти експериментально виявлено високий рівень позитивності національної ідентичності, в значно меншій – середній і низький рівні. Одночасно в більшій кількості досліджуваних встановлено низький рівень чіткості національної ідентичності, в значно меншій – високий і середній рівні.

Більшу кількість іноземних студентів закладів вищої освіти вирізняють середній і низький рівні націофіліативних прагнень. Високий рівень цих прагнень у досліджуваних відсутній. Для більшій кількості іноземних студентів закладів вищої освіти характерні середній і низький рівні анти-націофіліативних прагнень, для меншій – високий рівень.

Підтверджено, що іноземні студенти українських закладів вищої освіти з переважаючими націофіліативними прагненнями позитивніше ставляться до власного націокультурного походження і національної належності, на протипагу досліджуваним із анти-націофіліативними прагненнями. Також доведено, що іноземні студенти українських закладів вищої освіти з домінуючими націофіліативними прагненнями чіткіше усвідомлюють власне націокультурне походження і національну належність порівняно з досліджуваними з анти-націофіліативними прагненнями.

Перспективним для наступних наукових досліджень вважаємо питання чинників розвитку національної ідентичності молодих українців, які є студентами зарубіжних закладів вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Співак Л.М. Психологія розвитку національної самосвідомості особистості в юності : монографія. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня Рута», 2015. 300 с.
2. Солдатова Г.У. Психология межэтнической напряженности. Москва : Смысл, 1998. 389 с.
3. Татарко А.Н., Лебедева Н.М. Методы этнической и кросс-культурной психологии. Москва : Изд. дом Высшей школы экономики, 2011. 238 с.
4. Kim T. Transnational academic mobility, internationalization and interculturality in higher education. *Intercultural Education*. 2009. Vol. 20(5). P. 395–405. URL: <https://doi.org/10.1080/14675980903371241>.
5. Kyvliuk O. & Svyrydenko D. Academic mobility as “brain drain” phenomenon of modern higher education. *Studia Warmińskie*. 2017. Vol. 54. P. 361–371.

6. Savenkova L. & Svyrydenko D. Academic Mobility and Academic Migration Issues: the Case of Ukrainian Higher Education. *Interdisciplinary Studies of Complex Systems*. 2018. Vol. 13. P. 57–65. URL: <https://doi.org/10.31392/iscs.2018.13.057>.

REFERENCES

1. Spivak, L.M. (2015). *Psykhologiya rozvytku natsionalnoi samosvidomosti osobystosti v yunosti* [Psychology of development of personality's national self-consciousness in youth]. Kamyanets-Podilsky: Ruta [in Ukrainian].
2. Soldatova, G.U. (1998). *Psikhologiya mezhetnicheskoi napryazhonnosti* [Psychology of Interethnic Tension]. Moskva: Smysl [in Russian].
3. Tatarko, A.N., & Lebedeva, N.M. (2011). *Metody etnicheskoi i kross-kulturnoi psikhologii* [Methods of Ethnic and Cross-Cultural Psychology]. Moskva: Izd. dom Vysshei shkoly ekonomiki [in Russian].
4. Kim, T. (2009). Transnational academic mobility, internationalization and interculturality in higher education. *Intercultural Education*, 20(5), 395–405. Retrieved from: <https://doi.org/10.1080/14675980903371241>.
5. Kyvliuk, O. & Svyrydenko, D. (2017). Academic mobility as “brain drain” phenomenon of modern higher education. *Studia Warmi'nskie*, 54, 361–371.
6. Savenkova, L. & Svyrydenko, D. (2018). Academic Mobility and Academic Migration Issues: the Case of Ukrainian Higher Education. *Interdisciplinary Studies of Complex Systems*, 13, 57–65. Retrieved from: <https://doi.org/10.31392/iscs.2018.13.057>.